

Encyklopedia Solidarności

<https://encysol.pl/es/encyklopedia/hasla-rzeczowe/42673,Zaklady-Urzadzen-Przemyslowych-w-Nysie.html>
03.05.2024, 14:05

Zakłady Urządzeń Przemysłowych w Nysie

Hasło wydrukowane w **Tom V**

Zakłady Urządzeń Przemysłowych w Nysie, zakład pracy utworzony 1947 jako Państwowe Zakłady Budowy Aparatów Chemicznych i Maszyn w Nysie na bazie trzech pomieckich zakładów metalowych w południowej części miasta. IX 1948 przemianowany na Zakłady Przemysłu Metalowego „Nysa”, a III 1948 włączony jako „zakład nr 1” do struktury Dolnośląskich Zakładów Budowy Urządzeń Przemysłowych. Znacznie rozbudowany w okresie planu sześcioletniego, gł. 1949–1952. I 1958, już jako samodzielne przedsiębiorstwo, przemianowany na Zakłady Urządzeń Przemysłowych w Nysie.

W ZUP, nazywanych fabryką fabryk, produkowano specjalistyczną aparaturę dla różnych gałęzi przemysłu w kraju i za granicą (przemysł chemiczny, gumowy, okrętowy, rafineryjny, rolno-spożywczy), a także kompletne obiekty przemysłowe (fabryki kwasu siarkowego, urządzenia dla cukrownictwa i energetyki) fabryk. Wytwarzano także aparaturę chemiczną dla potrzeb wojskowych.

1975 Rada Ministrów PRL zatwierdziła projekt budowy tzw. ZUP II. 1976 rozpoczęto rozbudowę i modernizację przedsiębiorstwa, którego moce produkcyjne miały ulec podwojeniu. Realizacja inwestycji została jednak wstrzymana pod koniec lat 70. w zw. z pogłębiającym się kryzysem gospodarczym w kraju i brakiem środków finansowych na kontynuację rozpoczętych zadań.

W historii ZUP wielokrotnie notowano rozmaite przejawy społecznego niezadowolenia wśród załogi. 16 III 1957 zastrajkowało ok.100 robotników na Oddziale Kotleń. Domagano się ustalenia właściwych norm wydajności pracy i podwyżki zarobków. 17 XII 1970 blisko 800 pracowników zastrajkowało w proteście przeciwko podwyżce cen.

30 VI 1980 załoga ZUP liczyła łącznie 3907 pracowników, w tym 2720 robotników. Był to wówczas największy zakład pracy w Nysie.

28-29 VIII 1980 oraz 12 IX 1980 załoga ZUP strajkowała domagając się podwyżki płac i prawa do działalności niezależnych samorządnych zw. zaw. w zakładzie. Efektem protestów były porozumienia zawarte 12 i 17 IX 1980 pomiędzy dyrekcją ZUP a Komitetem Robotniczym, utworzonym 11 IX 1980.

Po 17 IX 1980 powstał Zakładowy [Komitet Założycielski „S”](#) w składzie: Janusz Smagoń (przew.), Jan Dobrzycki (wiceprzew.), Wiesław Szyndler (wiceprzew.), Feliks Gajos, Ryszard Gózdź, Marian Gruszkowski, Witold Molczyk, Władysław Pytlarz, Tadeusz Sztandera i Adam Topolewski. W późniejszym czasie członkami ZKZ zostało kolejnych pięć osób, m.in. Alicję Stupaczuk i Franciszka Szelwickiego.

14 XII 1980 wybrano KZ w składzie: A. Topolewski (przew.), J. Smagoń (I wiceprzew.), Władysław Pytlarz (II wiceprzew.), Andrzej Borula, Józef Burliga, Mieczysław Czwornóg, Halina Gajderowicz, Bolesław Goryczko, Jan Kapturkiewicz, Władysława Kopijczuk, Tadeusz Kozimor, W. Molczyk, Lesław Sowiński, A. Stupaczuk, F. Szelwicki, Tadeusz Szeremeta, Włodzimierz Zawadzki i Zygmunt Wojciechowski. Do zakładowej Komisji Rewizyjnej zostali wybrani: Zdzisław Katana, Józef Malec, Mieczysław Sekieta i Ryszard Sekret. Zakładowa organizacja „S” liczyła w tym czasie 3650 członków. Do V 1981 jej liczebność wzrosła do 4092 członków (pracowników, emerytów i rencistów).

Działacze z ZUP współorganizowali ponadzakładowe struktury „S” w rejonie Nysy. 23 IX 1980 J. Smagoń i Wiesław Szyndler zostali wybrani w skład Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego „S” Ziemi Nyskiej. J. Smagoń był wiceprzew. MKZ, a także reprezentował Nysę na posiedzeniach KKP. Wiosną 1981 członkiem Prezydium MKZ w Nysie został również A. Topolewski. W II poł. III 1981, w okresie gotowości strajkowej po wydarzeniach w Bydgoszczy, MKZ w Nysie jako MKS przeniósł czasowo swoją siedzibę na teren ZUP.

Wiosną 1981 związkowcy z ZUP opowiedzieli się za utworzeniem regionalnych struktur „S” z ośrodkiem w Opolu. Na tym tle doszło do ostrego konfliktu z in. działaczami „S” z rejonu Nysy, optującymi za utworzeniem odrębnych struktur regionalnych w tym rejonie. VII 1981 na I WZD Regionu Śląsk Opolski A. Topolewski, A. Borula i F. Szelwicki zostali wybrani w skład ZR Śląsk Opolski. F. Szelwicki został nieetatowym członkiem Prezydium ZR oraz delegatem na I KZD, został on jednym z dwóch przedstawicieli Śląska Opolskiego w KK (jedynym pochodzącym z wyboru).

W pierwszych dniach stanu wojennego, zostali internowani dwaj działacze „S” z ZUP: J. Smagoń i F. Szelwicki. Część pozostających na wolności działaczy zakładowej „S” podjęła działalność konspiracyjną, polegającą gł. na kolportażu prasy drukowanej w Nysie bądź sprowadzanej z Dolnego Śląska. Początkowo działano we współpracy z działaczami z kręgu MKZ Ziemi Nyskiej. Współpraca ustała jednak w V 1982, gdy SB aresztowała bądź internowała wielu miejscowych działaczy. Grupa działaczy z ZUP zapoczątkowała wówczas samodzielną działalność konspiracyjną, polegającą w szczególności na wydawaniu i kolportażu pisma „Odmiennym Zdaniem”. Inicjatorami tej działalności byli Władysław Pytlarz i A. Borula, a do grona konspiratorów dołączyli m.in. J. Kapturkiewicz, Z. Katana, T. Kozimor, R. Sekret, L. Sowiński oraz (po zwolnieniu z internowania) J. Smagoń i F. Szelwicki. Zbierano składki na działalność związkową i pomoc dla osób represjonowanych, a także zorganizowano konspiracyjną działalność wydawniczo-kolportażową.

W II poł. 1982, po zwolnieniu z internowania J. Smagonia (23 VII 1982), utworzono Tymczasową KZ, która kontynuowała działalność związkową w warunkach konspiracyjnych. Uzgodniono, że działalnością konspiracyjną w ZUP będzie kierować grupa w składzie: A. Borula, W. Pytlarz, J. Smagoń i Z. Wojciechowski.

11 i 12 X 1982 SB przeprowadziła rewizje u wielu osób podejrzewanych o udział w konspiracyjnej działalności wydawniczo-kolportażowej w środowisku ZUP. 12 osób zostało zatrzymanych w areszcie. Akcję tę zakończyło spotkanie o charakterze ostrzegawczo-profilaktycznym,

przeprowadzone przez SB z załogą ZUP 13 X 1982.

10 XI 1982 J. Smagoń próbował zainicjować strajk w ZUP (w ramach ogólnopolskiej akcji protestacyjnej, proklamowanej przez TKK). W konsekwencji tego został zwolniony dyscyplinarnie z pracy.

III lub IV 1983 w niewyjaśnionych okolicznościach zginął tragicznie (przez utonięcie w wodach Nysy Kłodzkiej) Bogusław Podboraczyński, młody pracownik ZUP. Należał on do grona osób zatrzymanych przez SB w X 1982. Dało to asumpt do podejrzeń, że jego nagły zgon mógł być spowodowany przez funkcjonariuszy SB lub MO.

31 VIII 1983, w 3. rocznicę podpisania porozumień społecznych, w kościele św. Jakuba Starszego Apostoła i św. Agnieszki w Nysie uroczystość poświęcenia sztandaru zakładowej „S” przy ZUP. Sztandar ten, wykonany na przełomie lat 1982/1983, był późn. skutecznie ukrywany przed SB aż do IV 1989. 1985 wydrukowano okolicznościowe znaczki poczty podziemnej dla upamiętnienia II rocznicy poświęcenia sztandaru.

V 1988 W. Pytlarz próbował bez powodzenia zainicjować akcję strajkową w ZUP. Do akcji takiej doszło natomiast 30 IX 1988. Strajkujący wystąpili z postulatami natury ekonomicznej.

W pierwszych tygodniach 1989 działacze z ZUP zaangażowali się w odbudowę jawnie działających struktur „S”. R. Sekret został członkiem MKZ Ziemi Nyskiej, który wznowił działalność 31 I 1989 (tym razem już w ramach opolskich struktur regionalnych związku). 20 II 1989 ujawniono 20-osobowy Komitet Organizacyjny „S” przy ZUP. Gł. inicjatorem jego utworzenia był W. Pytlarz. TKZ zawiesiła wówczas swoją działalność, bez ujawniania składu osobowego.

31 V 1989 I Zakładowa Konferencja Wyborcza „S”. Członkami wybranego wówczas Prezydium KZ zostali: J. Smagoń (przew.), Ryszard Szadkowski, R. Sekret (dwaj z-cy przew.), Z. Wojciechowski i Edward Różycki. Do VIII 1989 w szeregach zakładowej „S” znalazło się ponownie 1314 pracowników ZUP

(około 50 proc. załogi).

Po 1990 przekształcono ZUP w spółkę akcyjną. Ponad 40 proc. jej kapitału zakładowego stało się własnością Narodowego Funduszu Inwestycyjnego [Piastr](#) S.A. 4 III 2002 Sąd Rejonowy w Opolu Wydz. V Gospodarczy ogłosił upadłość spółki ZUP w Nysie S.A.

Zbigniew Bereszyński

[Nysa, Region Śląsk Opolski](#)

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

[Zgłoś błąd](#)